

Informační a publikační gramotnost mladých vědců – začínajících autorů

Iva Adlerová

iva.Adlerova@cvut.cz

Informační a publikační vzdělání je významnou podporou pro cílovou skupinu mladých začínajících vědců, kteří na začátku své kariéry začínají budovat svou pozici v mezinárodní vědecké komunitě. Aby byli úspěšní, musejí se orientovat v oboru vědeckého publikování, hodnocení vědeckých výstupů, autorského práva a ochrany duševního vlastnictví. To vše je součástí informační a publikační gramotnosti, jejíž výuka patří k základním kompetencím univerzitních knihoven. Tato publikace shrnuje faktory, které aktuálně ovlivňují informační a publikační chování mladých vědců a doplňuje shrnutí prvními výsledky pilotního průzkumu studie, jejímž základem byly zkušenosti redakce vědeckých časopisů v Ústřední knihovně ČVUT.

Úvod

Základem rozvoje člověka i společnosti je rozvoj lidského poznání¹. To v dnešní době zprostředkovává největší měrou věda a výzkum. Bez rozvoje lidského poznání by stagnoval jak vědeckotechnický pokrok, tak především vývoj osobnosti člověka jako individuality i v kontextu sociálním. Rozvoj technických a přírodovědných oborů by nezbytně měl být v rovnováze s vývojem věd humanitních, aby osobnostní kvality člověka umožnily využívání technologických objevů smysluplně a ekologicky, a to v plném smyslu toho slova.

Největší nároky a očekávání v tomto směru jsou kladeny na absolventy vysokých škol, kteří by měli svým vzděláním získat dostatečné kompetence nejenom pro výzkum nových poznatků ve svém oboru, ale také pro chápání širších souvislostí své práce. Aby naplnili toto očekávání, musejí studenti od počátku rozšiřovat své vzdělání v širokém spektru oborů. Musejí se však také vyrovnávat s jistou frustrací plynoucí z toho, že čím více rozšiřují hranice svého poznání, tím zřetelněji za nimi vidí i stále širší obzor toho, co dosud poznat nejsou schopni².

Aby jejich vědecká práce byla smysluplná a efektivní, musejí se mladí začínající vědci naučit především zacházet s dostupnými informacemi, aktivně je vyhledávat, třdit, porozumět jim z hlediska formy i obsahu. To je prvním předpokladem zhodnocení investovaného kapitálu, času a úsilí³. Dalším krokem je schopnost utřídit a prezentovat výsledky své práce. Proto je nezbytnou součástí požadovaného komplexního vysokoškolského vzdělání budoucích úspěšných vědců i dosažení určité úrovně informační a publikační gramotnosti⁴. V tom jsou jejich nezastupitelnými partnery především univerzitní knihovny, které na základě oboustranné výměny získávají zpětnou vazbu o potřebách této skupiny uživatelů a díky tomu mohou neustále aktualizovat a zkvalitňovat své služby.

Specifické potřeby mladých vědců

Mladí začínající vědeckí pracovníci jsou mezi uživateli univerzitních knihoven skupinou, která má velmi specifické charakteristiky a potřeby. Do této skupiny patří v největší míře studenti doktorského studia a čerství absolventi doktorského studia (obvykle na pozici „junior researcher“). Jejich specifikem je to, že jejich kurikulum obsahuje minimum zkušeností i praxe a teprve si vytvářejí rutinu ve vyhledávání a zpracovávání informací. Stejně tak mohou mít z principu věci jen minimální zkušenosti s publikováním vlastních výsledků, výstupů jejich práce. Během studia, kdy se intenzivně věnují svému oboru, nemají ještě dostatečnou kapacitu se plně orientovat také v oboru vědeckého publikování a v různých evaluačních systémech zaměřených jak na publikace, tak na jejich autory.

Při tom všem se uplatňují i jejich oborové zvyklosti a stále ještě majoritní vliv jejich pedagogů a školitelů, kteří jim přímo i nepřímo předávají nejen své znalosti, ale i své vlastní názory, zvyky a strategie. Začínající vědci jsou na jejich vedení do jisté míry závislí, teprve si budují svou samostatnost, hledají si vlastní metody práce tříděním a porovnáváním předaných zkušeností a informací. Jsou na začátku vědecké kariéry, mají minimum vlastních výsledků z předešlých

¹ PLATON. *Ústava*. Praha : Jan Laichter, 1921

² FAJKUS, Břetislav. *Filosofie a metodologie vědy: vývoj, současnost a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1304-0.

³ BOURDIEU, Pierre. *The Forms of Capital*. New York : Greenwood, 1986.

⁴ Němečková, Lenka. *Analýza informační podpory uživatelů z oblasti technických oborů a věd s důrazem na vysokoškolské prostředí a opírající se o výzkum informačního chování a informačních potřeb provedený na ČVUT v Praze a VŠCHT*. Praha 2016. Dizertační práce. <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/103933/>, vid 25. 9. 2016

projektů a vytvářejí si základy, na kterých by mohli v budoucnosti stavět. Pod vlivem prostředí, ve kterém se pohybovali a pohybují, se postupně vytvářejí jejich osobnostní profesní návyky a morální normy.

Současně se stávají součástí systému, ve kterém jsou hodnoceni podle mezinárodních, národních i institucionálních kritérií, stejně jako jejich starší a renomovanější kolegové. Jsou nuceni chovat se tak, aby obstáli. Pokud se hodnocení redukuje schematicky jen na počet publikací, pak musejí volit mezi dvěma extrémy – mít málo publikací s hodnotným obsahem, nebo publikovat jen proto, aby „něco“ bylo publikováno v dostatečném počtu publikací.

Všechny tyto okolnosti představují jak obecně platné faktory, tak faktory vázané např. na obor nebo na pracoviště, které ovlivňují různou měrou profesní i osobnostní vývoj mladých vědců.

Evaluační systémy

Jedním z obecně platných faktorů je způsob hodnocení vědecké práce. Jeho účel je zřejmý. Finanční prostředky investované do vědeckého výzkumu by měly přinášet v nějaké formě zisk. Aby toto očekávání bylo splněno, je třeba investovat do produktivních projektů a pracovišť. Proto je třeba práci vědců vhodným způsobem hodnotit. To je samozřejmě obtížné, už proto, že věda zkoumá nepoznané, a tedy je jen do jisté míry možné odhadnout, co a kdy bude objeveno. I význam slova „zisk“, je v tomto kontextu nutno vnímat ve více rovinách. Je třeba respektovat i charakter a časovou náročnost vědecké práce v jednotlivých oborech, stejně jako např. i to, že částicová fyzika má zcela jiný mezinárodní kontext i prostor pro publikování než bohemistika.

Metodiky hodnocení vykazují na národní i institucionální úrovni řadu odlišností, například v tom, do jaké míry dávají prostor i dalším vědeckým aktivitám nebo pedagogické činnosti akademiků, nakolik berou v potaz oborová specifika nebo mezioborové studie.

Metodika hodnocení postavená v podstatě pouze na kvantifikaci publikací vede však k tomu, že vědci jsou nuceni splnit požadavek na počet a typ vědeckých výstupů obrazně i doslova „za každou cenu“⁵.

Vědecké publikování, požadavek otevřeného přístupu

Dalším z důležitých faktorů je aktuální situace v oblasti publikování vědeckých výsledků, která s hodnocením vědecké práce úzce souvisí. Idea sdílení nových poznatků je základem vývoje lidského poznání. Je však nezbytné tuto ideu vnímat v kontextu současné průmyslové společnosti, jejíž fungování má své ekonomické strategie a modely. Ty jsou s otevřeným sdílením vědeckých poznatků a objevů v některých případech v přímém rozporu.

Původní model publikování vědeckých výsledků byl založený na tom, že vydavatelský zisk plynul z předplacení vydávaných titulů. Toto předplatné financovaly výzkumné a vzdělávací instituce. Tak nastávala situace, kdy vědec pracoval na projektu, financovaném z veřejných grantových prostředků a výsledky publikoval v časopisu vydávaném soukromým subjektem (vydavatelem) v režimu předplatného. Vědecké instituce, financované také z veřejných prostředků, platily pak téměř soukromému subjektu (vydavateli) za přístup k těmto výsledkům⁶.

V posledních letech však sílí požadavek otevřeného přístupu (Open Access, OA) k výsledkům vědecké práce. Argumentem není pouze původní idea, ale i požadavek toho, aby k výsledkům výzkumu financovaného z veřejných prostředků měl přístup každý, kdo se na tvorbě veřejných prostředků podílí. Jakkoliv tento názor nastoluje řadu otázek, například na téma bezpečnostního rizika, rizika porušování autorských práv a protiprávního nakládání s cizími výsledky, získává myšlenka otevřeného přístupu značnou podporu. Je i jedním z požadavků EU v oboru publikování vědeckých výsledků, který se v posledních letech stal například součástí podmínek projektů programu Horizont 2020⁷. Není již otázkou, zda ano nebo ne, ale „kdy?“ a „jak?“⁸

Otevřený přístup k vědeckým publikacím přinesl také zásadní změnu ekonomických vydavatelských strategií. Zdroj financování vydavatele se přesunul od předplatitelů směrem k autorům, v podobě autorských poplatků za zpracování příspěvku (Article Processing Charge, APC). Cesty, jak publikovat v režimu otevřeného přístupu jsou dvě, zlatá a zelená⁹. V případě takzvaného hybridního modelu, který je speciálním případem zelené cesty, může autor publikovat v časopisu primárně vydávaném v režimu předplatného a pokud chce publikovat v režimu OA, může si tento způsob zaplatit. Vydavatel tak dostává dvojí platbu, od instituce i od autora, obojí v tomto případě z veřejných prostředků¹⁰.

⁵ NEILL, Ushma S. Publish or perish, but at what cost? *Journal of Clinical Investigation*. 2008-7-1, **118**(7), 2368-2368. DOI: 10.1172/JCI36371. ISSN 0021-9738. Dostupné také z: <http://www.jci.org/articles/view/36371>

⁶ WEBB, Jo., Pat. GANNON-LEARY a Moira. BENT. *Providing effective library services for research*. London: Facet, 2007. ISBN 18-560-4589-7.

⁷ <http://www.h2020.cz/cs> vid 15. 10. 2016

⁸ <http://www.knihovna.cvut.cz/cs/podpora-vedy/publikovani/oa-horizont-2020>, vid 28. 10. 2016

⁹ BARTOŠEK, Miroslav, Petra DĚDIČOVÁ, Ondřej FABIÁN, et al. *Otevřený přístup k vědeckým informacím: současný stav v České republice a ve světě*. První vydání. Brno: Vysoké učení technické v Brně, nakladatelství VUTIUM, 2016. ISBN 978-80-214-5282-4.

¹⁰ PINFIELD, Stephen, Jennifer SALTER a Peter A. BATH. The “total cost of publication” in a hybrid open-access environment: Institutional approaches to funding journal article-processing charges in combination with subscriptions. *Journal of the*

Jedním z negativních dopadů šíření otevřeného přístupu k vědeckým publikacím a změny ekonomického vydavatelského modelu je vznik řady vydavatelských subjektů, které ignorují základní principy vědeckého publikování. Pro tyto vydavatele a časopisy se ujal výraz „predátorští vydavatelé, predátorské časopisy“¹¹. Jejich cílem není kvalita publikovaných výstupů, ale pouze a jenom maximální zisk. Tomu je podřízena jejich vydavatelská strategie. Nabízejí autorům velmi rychlý proces vedoucí k publikování příspěvku (např. recenzní řízení do tří dnů publikace do deseti dnů). Jejich množství narostlo exponenciálně¹². Jedna ze studií uvádí, že u sledovaného vzorku predátorských časopisů se zvýšil počet publikovaných příspěvků/rok z 53 000 v roce 2011 na 420 000 v roce 2014¹³. K autorům, kteří publikují v predátorských časopisech, patří i mladí autoři, především z rozvojových zemí. Jen obtížně lze odhadnout, v jakém poměru jsou ti, kteří v tomto typu časopisů publikují z nezkušenosti a ti, kteří zasílají své články s vědomým záměrem „koupit“ si publikaci¹⁴. V přímém důsledku, podle pravidla čím vyšší je kvalita informačního výstupu, tím větší rozvoj konkrétního oboru to přináší, znamená expanze predátorských subjektů i kritické množství tzv. junk science. Objektivně však vzrůstá počet publikovaných článků i v důvěryhodných a vyhledávaných OA časopisech, jako je například PlosOne¹⁵.

Prudký nárůst vědeckých publikací, přesněji řečeno článků ve vědeckých časopisech, má různé příčiny. Jednou je např. narůstající počet publikací z regionů, které si budují svou výzkumnou infrastrukturu. Vedle toho v ekonomicky rozvíjených zemích již zmíněný národní a institucionální způsob hodnocení a financování vědeckého výzkumu vytváří silný tlak na kvantitu publikací jako ukazatel kvality a ekonomické rentability vědce nebo pracoviště.

Autor vědecké publikace musí tedy znát způsob, jak se bezpečně v těchto souvislostech orientovat, jak prověřit důvěryhodnost zdroje, ze kterého získává informace pro přípravu své práce¹⁶. Stejně tak musí prověřovat hodnocení, důvěryhodnost a finanční i právní podmínky publikování u titulu, který si pro zaslání své vlastní publikace vybírá. I zde je zapotřebí, aby především vědec v pozici doktoranda nebo čerstvého absolventa doktorského studia měl k dispozici i kvalitní informační a publikační vzdělávání a podporu své univerzitní knihovny.

Oborová specifika

Oborová specifika je pojem, který obsahuje více vrstev. Obory teoretické mají jiný postoj ke sdílení a publikování výsledků výzkumu než obory, které se zabývají aplikovaným výzkumem. Různé obory mají také jiný přístup ke způsobu prezentace výzkumných výstupů, nejen ve smyslu strukturování obsahu. Například studijní obory, které se věnují výzkumu ve spolupráci s průmyslem, mají tendenci publikovat méně a pokud publikují, publikace obsahují věcné a co nejstručnější informace o experimentu.

V rámci různých oborů se také liší způsob práce výzkumných týmů a jednotlivých pracovišť, mimo jiné se v již uvedeném spektru od teoretických vědních oborů po aplikovaný nebo průmyslový výzkum liší způsob komunikace a ochota ke spolupráci v oboru. Jako příklad může posloužit genetický výzkum, ve kterém je paradox konfliktu sdíleného poznání ve prospěch společnosti a ekonomických zájmů obzvláště patrný. O tom mohou svědčit například diskuse a legislativní kroky, které vyvolal záměr patentování sekvencí lidského genomu¹⁷.

Vědecká a publikační etika

Všechny uvedené faktory navzájem interagují s osobnostním profilem začínajícího vědce. Krátká praxe začínajícího výzkumníka, minimum kvalitních výsledků, na kterých by bylo možné stavět nové projekty a současně požadavek počtu publikací za čas. To vše dostává autora do paradoxní situace. Tvůrčí a inovativní vědecká osobnost je schopna nacházet řadu řešení a individuální osobnostní profil pak představuje filtr, který umožní autorovi se rozhodovat mezi řešeními akceptovatelnými a řešeními neakceptovatelnými, odporujícími vědecké i publikační etice.

Pravidla vědecké a publikační etiky jsou do jisté míry obecně platná. Prezentace původních výsledků vlastní práce nebo

Association for Information Science and Technology. 2016, **67**(7), 1751-1766. DOI: 10.1002/asi.23446. ISSN 23301635. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1002/asi.23446>

¹¹ <https://scholarlyoa.com/>, vid 26. 10. 2016

¹² NAHAI, Foad. The Rise of Predatory Journals: What Difference Does It Make? *Aesthetic Surgery Journal*. 2015, **35**(8), 1042-1043. DOI: 10.1093/asj/sjv085. ISSN 1090-820x. Dostupné také z: <http://asj.oxfordjournals.org/lookup/doi/10.1093/asj/sjv085>

¹³ *BMC Medicine*. 2015, **13**(1), -. DOI: 10.1186/s12916-015-0469-2. ISSN 1741-7015. Dostupné také z: <http://bmcmmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12916-015-0469-2>

¹⁴ XIA, Jingfeng, Jennifer L. HARMON, Kevin G. CONNOLLY, Ryan M. DONNELLY, Mary R. ANDERSON a Heather A. HOWARD. Who publishes in "predatory" journals? *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 2015, **66**(7), 1406-1417. DOI: 10.1002/asi.23265. ISSN 23301635. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1002/asi.23265>

¹⁵ <http://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=10600153309&tip=sid&clean=0>, vid 15. 10. 2016

¹⁶ KEARNEY, Margaret H. Predatory Publishing: What Authors Need to Know. *Research in Nursing*. 2015, **38**(1), 1-3. DOI: 10.1002/nur.21640. ISSN 01606891. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1002/nur.21640>

¹⁷ https://www.supremecourt.gov/opinions/12pdf/12-398_1b7d.pdf vid 22. 10. 2016

korektní a důsledné citování zdrojů představují jejich základní limity. iThenticate¹⁸, jeden z velkých poskytovatelů technologií pro prevenci a odhalování plagiátorství, publikoval deset nejčastějších způsobů porušování publikační etiky autory. Jako nejméně závažné uvádí v tomto pořadí citování sekundárních zdrojů, na dalším místě je postupně citování neplatných zdrojů, duplikování vlastních publikací, parafrázování již publikovaného textu nebo opětovné použití stejných experimentálních dat pro další publikaci. K těm nejtěžším prohřeškům patří nekorektní uvádění spoluautorů a spolupracujících pracovišť, zneužívání cizích nápadů, kopírování částí cizího textu bez uvedení zdroje nebo publikování cizí práce pod svým jménem¹⁹.

Na oblast autorské etiky jsou úzce vázána i etická pravidla práce editorů a recenzentů. Recenzent i editor má přístup k dosud nepublikovaným výsledkům. K hrubému porušení publikační etiky by došlo například v případě, že by takto získané informace zneužili ve prospěch svůj nebo ve prospěch třetí osoby, nebo v případě, že by editor ovlivňoval výběrem recenzentů nebo vedením redakčního procesu zařazení publikace do edičního plánu.

Role a kompetence univerzitní knihovny

Odpovědi na otázky a informace k uvedeným tématům mohou vědci v pozici postgraduálního studenta nebo postdoka usnadnit začátek jeho kariéry a jejich primárním zdrojem je univerzitní knihovna. Hlavním posláním univerzitní knihovny je informační podpora studentů v různých fázích jejich studia i akademiků v rolích vědců i pedagogů. V tom je její role nezastupitelná jakýmkoliv jiným typem knihovny. Knihovna je pro svou univerzitu partnerem v každém kroku vědeckovýzkumného cyklu, který propojuje vlastní výzkumnou práci, informační prostředí, finančně podpořené výzkumné infrastruktury a publikování výsledků výzkumu. Díky tomu má univerzitní knihovna komplexní představu o informačních potřebách uživatelů i o vzájemných vazbách a interakcích v jednotlivých krocích vědeckovýzkumného cyklu. Rozvíjí své služby v tradičních knihovnických specializacích, je aktivním činitelem v šíření informační gramotnosti, aktualizuje zdroje a nástroje pro správu dat. Jednou z relativně nových služeb, poskytovaných univerzitními knihovnami, je například i publikování vědeckých výstupů. Změny a vývoj ve všech oblastech činnosti univerzitních knihoven jsou navíc díky digitalizaci a vývoji nových technologií velmi rychlé.

Knihovnam všechny tyto aktivity přináší i podstatný benefit prostřednictvím intenzivního kontaktu s uživateli a přímé zpětné vazby pro rozvoj dalších aktivit a zkvalitňování služeb, cílených na různé potřeby různých cílových skupin. Aby zaměření na diferencované skupiny uživatelů bylo co nejpřesnější, jsou knihovny samy aktivní i na poli výzkumu, nejčastěji výzkumu uživatelských potřeb a komparativních rešerší pro efektivní spolupráci s knihovnami v mezinárodním měřítku.

Ústřední knihovna ČVUT rozvíjí již třetím rokem jednu z nových kompetencí – její součástí je i redakce vědeckých univerzitních časopisů²⁰. V publikacích, které redakci začínající vědci zasílají lze reflektovat okruhy problémů, které tito autoři musejí řešit v průběhu celého publikačního cyklu. V řadě případů přicházejí na konzultaci nebo o ni požádají prostřednictvím mailové komunikace. Na základě déleodobé empirické zkušenosti byly formulovány hypotézy, mapující nejčastější problémy a jejich vzájemné souvislosti.

Pilotní průzkum – charakteristika a první výsledky

Pro podrobnější kvantitativní výzkum informačního a publikačního chování mladých vědců je třeba z tohoto velkého pole vzájemně působících příčin a důsledků definovat užší okruh problémů. K tomuto účelu byla provedena malá pilotní studie, postavená na anonymním kvalitativním dotazníkovém šetření.

Pilotní dotazník byl sestaven z patnácti otevřených otázek. Ty byly zaměřeny na několik tematických okruhů – na charakteristiku respondenta, jeho zkušenosti s autorstvím vědecké publikace, zkušenosti s vyhledáváním vědeckých informací ve svém oboru, preference při hledání tipů a informací při psaní publikace a zkušeností a znalostí v oboru autorského práva a vydavatelských licencí.

Postupně zasílané dotazníky byly průběžně vyhodnocovány. Již po sumarizaci prvních sedmi odpovědí se poměrně zřetelně rýsovala témata, která jsou pro mladé autory často konfliktní, problematická a naopak témata, ve kterých byly odpovědi uspokojující a ve všech případech téměř shodné. Protože další odpovědi vysledované trendy potvrdily a byly v souladu s empirickými zkušenostmi získanými komunikací z pozice redakce s autory, byl pilotní průzkum z důvodu saturace ukončen a vyhodnocen po získání třinácti odpovědí. Všichni autoři odpověděli na všechny otázky.

Většina respondentů je na pozici studentů doktorského studia, s výjimkou tří, kteří již postgraduální studium dokončili. Co se týká oboru studia, jsou většinou zastoupeny technické obory, menší měrou nebo jednotlivě pak obory další, přírodovědné, medicínské a humanitní. Všichni respondenti jsou spoluřešiteli grantových projektů, z toho tři projekty jsou uváděny jako mezinárodní. Zkušenost mezinárodní stáže uvedlo pět respondentů, a to v zemích EU.

¹⁸ <http://www.ithenticate.com/resources/infographics/types-of-plagiarism-research>, _vid 10. 10. 2016_

¹⁹ ADLEROVÁ, Iva a Lenka NĚMEČKOVÁ. Jaký je skutečný impakt predátorských časopisů na vědecké publikování? In: *INFO-RUM 2016: 22. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích, Praha 24. – 25. května 2016*. ISSN 1801–2213

²⁰ <http://www.knihovna.cvut.cz/cs/redakce>, vid 28. 10. 2016

Okruh otázek zaměřený na vědecké publikování přinesl jak konzistentní odpovědi, tak zajímavé odpovědi se širokou škálou navazujících témat. Všichni respondenti jsou již autory vědecké publikace, dva respondenti, kteří mají již ukončené PhD studium, uvedli v odpovědi i hodnocení publikace podle metodiky RIV (J_{rec} , J_{imp}).

Odpovědi na otázku o účelu psaní vědeckých publikací přinesla velmi zajímavou a širokou škálu odpovědí. Ve třetině případů odpovědi obsahovaly různě formulované praktické hledisko splnění hodnotících kritérií, v polovině sdílení nových poznatků, vývoj vědění a společnosti a jako další důvody bylo samostatně nebo společně s předešlými uvedeno prvenství zveřejnění objevu, osobní prestiž a vyšší H-index.

Jako zdroj informací uvedli respondenti databáze Scopus a WoS, a nespecifikované „databáze“. Dále vyhledávání prostřednictvím ScienceDirect, PubMed, Google Scholar, rešeršní službu knihovny a osobní kontakty prostřednictvím ResearchGate. Jako další možnost se v několika případech objevily konferenční sborníky z oborově respektovaných konferencí.

Poměrně konzistentní byly i odpovědi k otázkám zkoumajícím zdroj podpory při vlastním psaní publikace, většina respondentů uvedla, že se poradí s kolegy a/nebo se řídí článkem z časopisu, do kterého zamýšlejí příspěvek poslat. Podobně i při výběru vhodného časopisu pro publikaci se podle odpovědí většina respondentů řídí doporučením kolegů a/nebo tím, ve kterém časopisu sami našli zajímavé příspěvky.

Ukázalo se, že informovanosti o tom, co charakterizuje predátorský časopis je uspokojivá, v odpovědích se objevilo kritérium nekvalitních prací, nekvalitního nebo formálního recenzního řízení, zavádějícím způsobem používaný terminus technicus Impact factor i velmi rychlé publikování zaslaných příspěvků.

V otázkách publikační etiky se objevovala zásada nepoužívat cizí práce bez citování a požadovat totéž i od druhých. Překvapivě negativní byly však odpovědi na otázky týkající se orientace v oboru autorských práv a licencí k dílu, které s předešlým tématem souvisí. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že mají jen malé faktické znalosti a neorientují se v problematice, nechtou licenční podmínky časopisů, do kterých zasílají publikace. Díky dobré znalosti prostředí internetu znají pojem Creative Common licence (CC)²¹, ale neznají přesně jejich využití ve vědeckém publikování.

Pokud měli respondenti sami navrhnout, co by jim pomohlo vyhledávat potřebné informace, pak uváděli méně administrativních povinností a více klidu na práci, otevřený přístup ke všem publikacím, menší počet a vyšší kvalitu publikací, pouze v jednom případě navrhoval respondent setkání s kolegy. V jedné odpovědi také zazněl požadavek oborového knihovníka jako zkušenost ze zahraniční stáže.

Ukázalo se tedy, že podle prvních výsledků malého pilotního průzkumu jsou pro mladé začínající autory nejproblématictější a nejméně známá témata z oblasti autorských práv a licencí, na která bude zcela jistě potřebné se zaměřit podrobněji ve vlastním dotazníkovém šetření.

Uvedené výsledky poměrně dobře korespondují s empirickými zkušenostmi z redakční praxe. To, co se v pilotní studii, na rozdíl od redakční praxe, v odpovědích respondentů významně neprojevovalo, jsou odlišnosti mezi jednotlivými obory.

Závěr

V současné době se svět vědeckého publikování prudce mění a vyvíjí. Orientovat se ve všech změnách a jejich důsledcích není vždy jednoduché ani pro renomované autory. Specifickou pozici mají mladí začínající vědci, kteří jsou hodnoceni podle prakticky stejných měřítek jako jejich starší kolegové, ale nemají a ani nemohou z logiky věci mít stejnou praxi ani bázi předešlých výsledků, na kterých by mohli stavět nové projekty.

V průběhu vědeckovýzkumného cyklu se musejí vypořádat s řadou problémů, které se týkají vyhledávání a dostupnosti potřebných odborných i legislativních informací, přípravy projektu, pravidel a ekonomických souvislostí vědeckého publikování, vědecké a publikační etiky i budování kariéry. Podle dlouhodobých poznatků, které přináší denní komunikace s autory a konzultace a semináře k vědeckému publikování, i podle výsledků malého pilotního průzkumu se ukázalo, že mladí autoři potřebují intenzivnější podporu týkající se tematiky autorských práv, licencování publikací a zásad publikační etiky. Prostředí, ve kterém se profiluje jejich osobnost vědce, určuje jejich profesní návyky a projevuje se v jejich motivaci a postojích k účelu a smyslu vědecké práce a vědeckého publikování.

Na tato potřebná témata bude zaměřen výzkumný projekt, jehož cílem je získat co nejkomplexnější poznatky, které budou moci přinést přidanou hodnotu jak pro mladé autory, a pro jejich školitele, tak pro univerzitní knihovníky, k jejichž kompetencím informační a publikační vzdělávání nezastupitelně patří.

Ing. Iva Adlerová

Iva.Adlerova@cvut.cz ■

(Ústav informačních studií a knihovnictví, FF UK; Ústřední knihovna ČVUT)

²¹ <https://creativecommons.org/> vid 17. 10. 2016